

VAN RECHTEN EN KROMMEN TOT FRIEZEN

Rechte en gebogen lijnen

In de tekeningen van de kleuter zie je zowel rechte als gebogen (kromme) lijnen.

Deze twee soorten lijnen worden de basis van het leren schrijven door een lange reeks tekeningen — friezen of bandversieringen of vormtekeningen genoemd — te maken waarin alle bewegingen van het verbonden schrift aan bod komen. Na een aantal tekeningen met rechte en gebogen lijnen afzonderlijk, ontstaan er combinaties van rechten en krommen, waaruit dan de verschillende lettervormen voortkomen.

Elke opdracht is een kunstwerk

De friezen die je laat tekenen als voorbereiding op het leren schrijven, zijn in feite kunstzinnige vormen die op zichzelf staan en waardevol zijn. Je kunt ze dus net zo goed als kunstzinnige opdracht geven zonder tot het verbonden schrift te komen. Dit is trouwens het uitgangspunt van al het leren: elke oefening, elke opdracht is in se waardevol en bereidt nooit voor op iets anders, al mogen – en zullen – andere zaken uit het voorgaande voortvloeien. Dit houdt verband met hoe een kind is: een kind leeft in het nu en heeft er geen boodschap aan dat het iets moet doen voor later of als voorbereiding op iets anders. De pedagoog en vooral de didacticus weet waarom hij bepaalde opgaven aan het kind geeft, het jonge kind hoeft het waarom ervan nog niet te weten.

Van tekenen tot schrijven

Al zijn hedendaagse kinderen vóór ze leren schrijven en lezen al vertrouwd met letters en cijfers, het principe om voor het leren schrijven uit te gaan van rechte en gebogen lijnen is in elk geval kunstzinniger dan te vertrekken van voorgeschreven of voorgevormde letters die maar hoeven nagetekend te worden of door los van elkaar staande letters te verbinden met verbindingsstreepjes.

In de kunstzinnige benadering krijgen de kinderen de kans om zelf te ontdekken welke woorden en letters ze geschreven hebben, zodat het lezen werkelijk voortvloeit uit het schrijven.

Fijne motoriek

Laat je grote lijnen op het bord tekenen, dan wordt vooral de beweging vanuit de schouder aangesproken, terwijl de kinderen in de eerste klas over een veel fijnere motoriek beschikken. Een kind op deze leeftijd kan perfect met een potlood tekenen en heeft geen behoefte om eerst nog eens vanuit het grote gebaar te werken. Je mag de kinderen de oefeningen gerust met grote gebaren laten maken om hen in beweging te zetten, maar ze moeten tegelijkertijd datgene doen waar ze qua ontwikkeling aan toe zijn, namelijk werken vanuit de fijne motoriek.

Céline Alvarez laat de kleine bewegingen die nodig zijn voor het schrijven van letters al door driejarige kleuters oefenen; zij gaan daarvoor met hun vinger over grote letters uit schuurpapier, zodat de kinderen de letter goed kunnen voelen. In tegenstelling tot het kunstzinnig werken gaat zij uit van het resultaat. Zij biedt het resultaat aan terwijl de kunstzinnige methode het resultaat uit de beweging laat ontstaan.

Tussen lijnen tekenen en schrijven

Sommige leerkrachten zijn ervan overtuigd dat een kind moet leren schrijven op ongelijnd papier. Pieter Witvliet oud-leerkracht aan een vrijeschool is er voorstander van:

‘Bij het aanleren van het schrijven heb ik ‘mijn’ kinderen de eerste jaren nooit tussen lijntjes laten schrijven. Op het papier zonder lijnen leerden ze steeds meer om de letters even groot te schrijven, a.h.w. met het gevoel ‘van binnenuit’, niet van buitenaf gedwongen met een nog niet daarvoor geschikte motoriek. Zonder uitzondering leerden de kinderen netjes schrijven.’

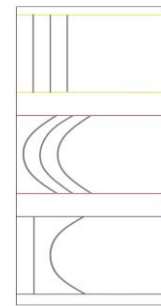
Ik geef de voorkeur aan gelijnd papier omdat dit voor beginnende schrijvers een goede steun is. Dit geldt ook voor de vormtekeningen. De begrenzingen boven- en onderaan zijn een hulp en moeten ook een hulp blijven en geen absolute verplichting. Dat een kind niet netjes binnen die lijnen blijft is helemaal niet erg. Een tekening of een letter kan gerust eens te klein of te groot zijn; het is maar door het vele tekenen dat ieder kind er geleidelijk in slaagt om binnen de begrenzingen te blijven. Het is de positieve respons van de leerkracht die daarvoor zorgt; straffen of punten aftrekken voor het niet respecteren van de hulplijnen is hier absoluut niet aan de orde. Punten

geven is trouwens nooit een goede zaak; de geleverde inspanning en het mooie resultaat zijn de beloning.

Voortekenen

Elke figuur en elke letter teken je op het bord voor om klassikaal te oefenen. Dit oefenen kun je doen met grote arm-, hand- en voetgebaren, maar mondt altijd uit in kleine gebaren die de fijne vingermotoriek aanspreken. Het is trouwens ook zinvol om het leren schrijven te combineren met leren blokfluitspelen, naaien, breien, haken en boetseren met bijenwas, omdat daarbij uitvoerig beroep gedaan wordt op de fijne motoriek.

De eerste dagen/weken is het ook zinvol om de figuur of letter zeer zacht met schetspotlood op het blad voor te tekenen. De kinderen gaan met hun potlood over deze figuur of letter en gaan dan zelf verder met tekenen of schrijven. Merk je dat een kind het niet meer nodig heeft en zelf probleemloos de figuur van het bord kan overnemen, dan teken je de figuur of schrijf je de letter of het woord niet meer voor. Teken de vorm of figuur of letter (zie de afbeelding hiernaast) met schetspotlood voor op de bladen. Dit doe je met alle opgaven en voor alle kinderen. Vind je het te veel werk om voor elk kind alles voor te tekenen/schrijven, doe dit dan op één blad en kopieer het. Dit is echter minder persoonlijk. Er gaat niets boven de persoonlijke en individuele aanpak. Elk kind vindt het boeiend om te zien hoe de leerkracht het blad voor hem klaarmaakt. De leerkracht kan bovendien de tekening aanpassen aan elk kind als dat nodig is, en bepaalde vormen meer laten oefenen dan andere.

Voorgetekende vormen

Je tekent de lijnen op het bord en laat de kinderen op verschillende manieren natekenen (met een hand in de lucht, met een voet op de vloer, met verschillende vingers op de tafel, op de rug van een klasgenoot, enz.) Je kunt tal van grote en kleine bewegingsmogelijkheden verzinnen en je zorgt voor voldoende afwisseling.

Het is niet per se nodig om op de allereerste schooldag van de eerste klas met deze oefeningen te starten, het kan op eender welk moment in de loop van de eerste klas gebeuren. Het is wel aan te raden om, zodra

je ermee begonnen bent, er dagelijks mee voort te doen en elke dag drie opgaven te geven.

Werkwijze

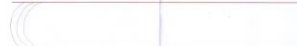
1. Je deelt de bladen met de voorgetekende vormen (figuren, letters) uit.
2. De kinderen schrijven hun naam op het blad, bovenaan of onderaan naar eigen keuze of zoals jij dat verlangt.

3. De kinderen vouwen het blad in twee en vouwen het weer open.

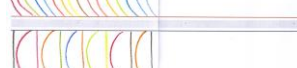
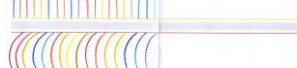
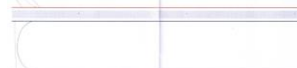
4. Na de klassikale vooroefeningen (arm, hand, voet, lucht, tafel, enz.) gaan de kinderen met een kleurpotlood eerst over de vorm (de rechte lijn) in schetspotlood en tekenen dan verder tot aan de vouw. Je volgt op en helpt indien nodig.

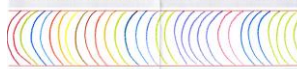
5. Je laat de gebogen lijnen in de middelste balk tekenen volgens hetzelfde principe: eerst over de schetspotloodlijn gaan met kleurpotlood en dan verder tot aan de vouw.

6. Ten slotte laat je de rechte en gebogen lijnen in de onderste balk tekenen, weer volgens dezelfde werkwijze.

7. Kinderen die de drie balken tot aan de vouw getekend hebben, tonen je hun blad. Voldoen de tekeningen min of meer aan je eisen – je wijst vooral de geslaagde tekeningen aan – dan geef je toestemming om de drie balken af te werken. Zijn er geen goede lijnen bij, dan teken je er weer enkele voor in schetspotlood op de rechterhelft van het blad.

Hoe tekenen de kinderen de lijnen?

1. Ze tekenen elke lijn in één beweging. Ze mogen nooit een tweede keer over de lijn gaan. Doet een kind dat toch, dan is dit geen drama, het is meestal een teken dat het te weinig zelfvertrouwen heeft. Met een vertrouwenwekkende begeleiding van de leerkracht komt dit mettertijd in orde.

2. De aanzet van elke lijn moet correct zijn. Als de lijn van boven naar beneden gaat, dan beginnen de kinderen ook bovenaan. Loopt de lijn van onder naar boven, dan beginnen ze ook onderaan. Je besteedt hieraan de nodige aandacht en helpt indien nodig.

3. De kinderen tekenen elke lijn in een andere kleur. Ze zijn vrij in het kiezen van de kleuren. Het is een gelegenheid om al hun kleurpotloden eens te laten gebruiken.

Een mogelijkheid is om de tweede helft van het blad slechts met enkele kleuren te laten afwerken met daarbij bijvoorbeeld de opdracht:

- 2 rode lijnen,
- 3 blauwe lijnen,
- 4 groene lijnen,
- 5 paarse lijnen,
- dan weer 2 rode lijnen, enz.

Dit levert een concentratieoefening op gecombineerd met tellen. Een van de volgende dagen geef je bijvoorbeeld deze opdracht:

- 3 blauwe lijnen,
  - 5 paarse lijnen,
  - 3 blauw,
  - 5 paars
- enz.

Of 2 oranje, 4 rood, 2 oranje, 4 rood. Aanvankelijk nooit meer dan 5 lijnen in dezelfde kleur zodat het overzichtelijk blijft. Later, als de kinderen deze opdrachten gewoon zijn en ze al veel geoefend hebben rond het getalbegrip, kan het ook met meer dan 5 lijnen in dezelfde kleur.

4. Elke dag laat je drie oefeningen maken. Om die reden hebben de bladen 3 balken of een veelvoud van 3.

5. Geraakt het blad niet afgewerkt in de voorziene tijd, dan is dit geen probleem. Het blad mag onafgewerkt blijven of kan dagen, weken of zelfs maanden later nog afgewerkt worden. Deze bladen zijn ideaal om op een vrij moment te laten afwerken. De kinderen kiezen zelf welk blad ze willen afwerken — de volgorde speelt geen rol — maar je kunt ook zelf een blad kiezen en laten afwerken. Je zorgt dat er een plek in de klas is waar deze vormtekeningen per kind bewaard worden, zodat de kinderen ze zelf kunnen nemen. Het moet een gewoonte worden dat ze, zonder je te storen, hun bladen nemen en afwerken zodra ze met een andere opdracht klaar zijn. Daardoor vermijd je de vraag: ‘Juf, ik ben klaar, wat moet ik nu doen?’ Hoe minder je deze vraag hoort, hoe beter. Beter voor de rust in de klas en beter voor de zelfstandigheid van de kinderen. De leerkracht houdt daardoor de handen vrij om kinderen te helpen en om individueel en gedifferentieerd te werken.

6. De tekeningen wisselen in het begin steeds af: rechte lijnen – gebogen lijnen. Na ongeveer een maand komen er gecombineerde vormen met rechte en gebogen lijnen. Geleidelijk komen dan de lettervormen tevoorschijn – dit zeg je niet vooraf, maar je laat de kinderen de letters ontdekken. Vanaf de 54e dag ontstaan er verbonden letters en woorden. Je laat de kinderen zelf de woorden ontdekken tijdens het schrijven.

Tijdschema en materiaalkeuze

Van dag 1 tot en met dag 27:

- Bladen met 3 stroken.
- De kinderen gebruiken dunne kleurpotloden.

Van dag 28 tot en met dag 36:

- Bladen met 6 stroken.
- De kinderen gebruiken bij voorkeur een schetspotlood.
- Schetspotlood: HB of bijvoorbeeld een vulpotlood van Bic.

Van dag 37 tot en met dag 53:

- Bladen met 9 stroken.
- De kinderen gebruiken een schetspotlood en schakelen over op de vulpen of fijne stift zodra de leerkracht van oordeel is dat het kind eraan toe is.

De volgorde van de tekeningen:

Op de volgende bladzijden vind je de volgorde die ik zelf hanteerde. Wil je liever een andere volgorde gebruiken, kies dan naar eigen inzicht uit de reeks tekeningen, of ontwerp zelf vormen. Aanvankelijk wisselen rechte lijnen en gebogen lijnen elkaar af; vanaf de 21e dag komen er ook combinaties van rechte en gebogen lijnen.

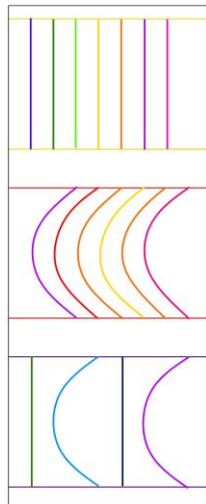
Als de kinderen in de kleuterklas geen friezen of symmetrie- en spiegel oefeningen getekend hebben, kan het zijn dat de eerste tekeningen niet goed lukken. Dit is niet erg. Al tekenend, en zeker als je dagelijks de tekeningen laat maken zoals ze hier opgegeven zijn, zullen ze snel vorderingen maken.

Problemen die je kunt tegenkomen:

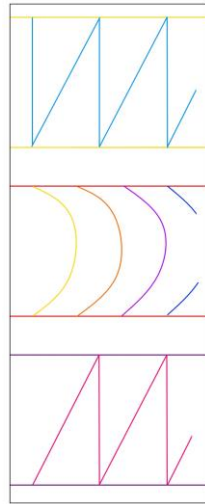
- de rechte lijnen zijn niet recht;
- de gebogen lijnen staan in de verkeerde richting;
- de gebogen lijnen kronkelen;
- de lijnen beginnen niet aan de bovenste steunlijn en/of raken de onderste steunlijn niet;
- de lijnen zijn allemaal te lang, zowel bovenaan als onderaan;
- de lijnen zijn niet allemaal even lang;
- de lijnen staan te ver uiteen;
- de lijnen zijn allemaal te klein.

Meestal is er toch wel één lijn voldoende goed gelukt om ze aan te duiden als geslaagd.

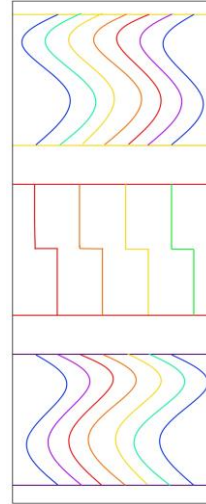
Je kunt op andere momenten, op de achterkant van bladen waarvan de voorzijde al gebruikt is, kleine arceeroefeningen laten maken om de rechte lijnen te oefenen en kleine cirkeltjes of lusjes om de krommen te oefenen.

Dag 1
Figuren 1, 2 en 3

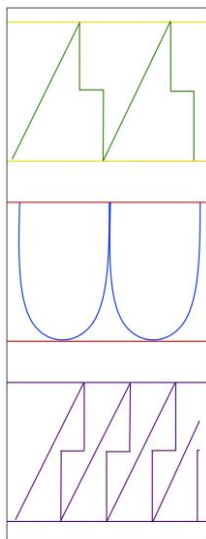

Dag 2
Figuren 4, 5 en 6

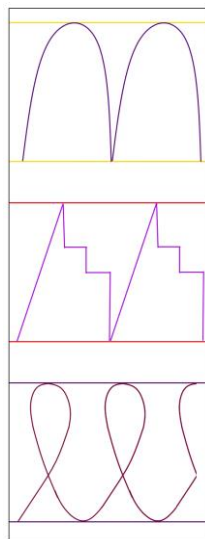

Dag 3
Figuren 7, 8 en 9

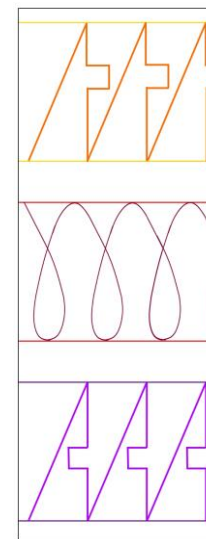
Figuur 6 is hetzelfde als figuur 4, maar figuur 6 begint onderaan (met een opmaat), terwijl figuur 4 bovenaan begint.

Dag 4
Figuren 10, 11, 12

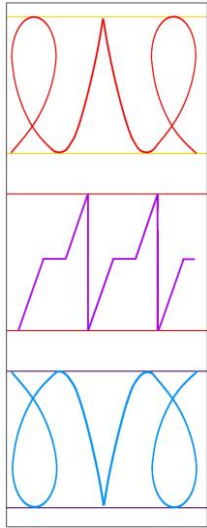

Dag 5
Figuren 13, 14, 15

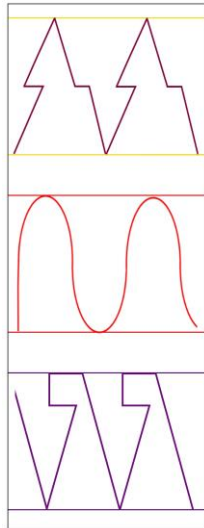

Dag 6
Figuren 16, 17, 18

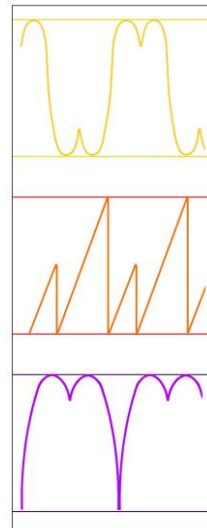

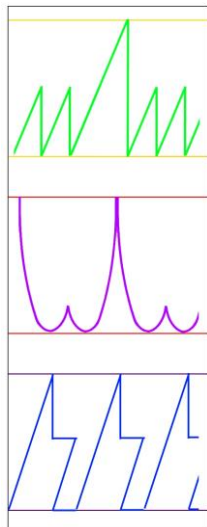
Dag 7
Figuren 19, 20, 21

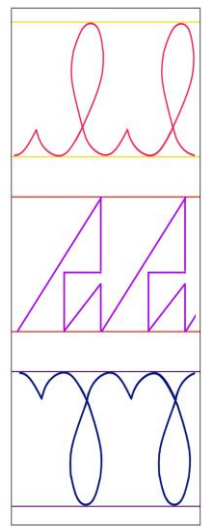
Dag 8
Figuren 22, 23, 24

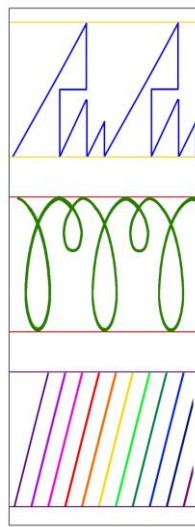
Dag 9
Figuren 25, 26, 27

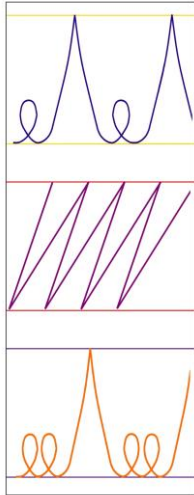
Dag 10
Figuren 28, 29, 30

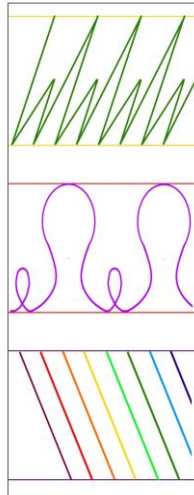
Dag 11
Figuren 31, 32, 33

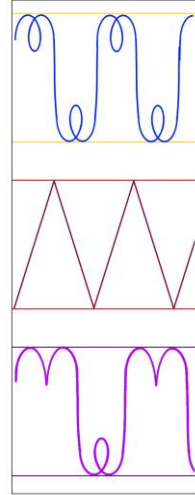
Dag 12
Figuren 34, 35, 36

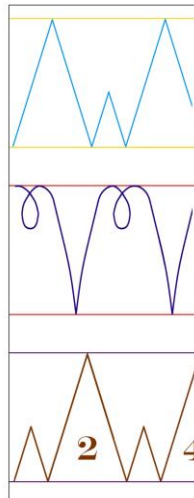
Dag 13
Figuren 37, 38, 39

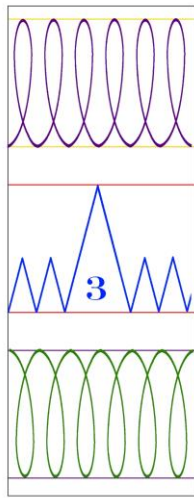
Dag 14
Figuren 40, 41, 42

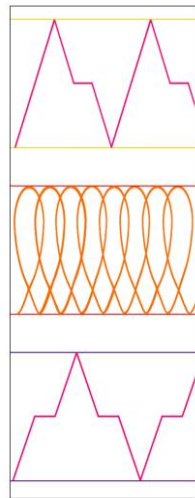
Dag 15
Figuren 43, 44, 45

Dag 16
Figuren 46, 47, 48

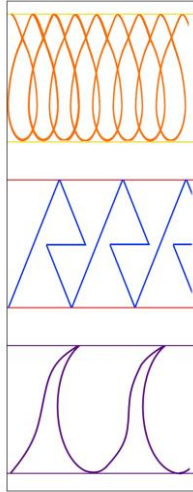

Dag 17
Figuren 49, 50, 51

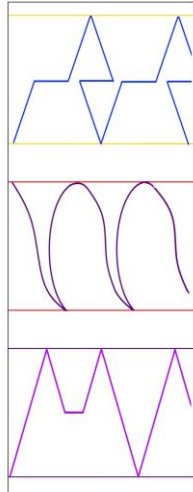

Dag 18
Figuren 52, 53, 54

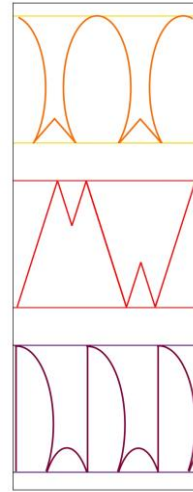
In figuur 48 (dag 16) is de tekening gecombineerd met de getallenrij van 2. In figuur 50 (dag 17) is de tekening gecombineerd met de getallenrij van 3.

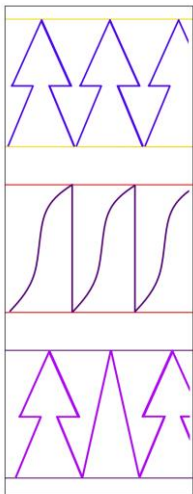
Dag 19
Figuren 55, 56, 57

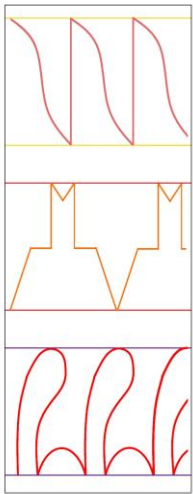
Dag 20
Figuren 58, 59, 60

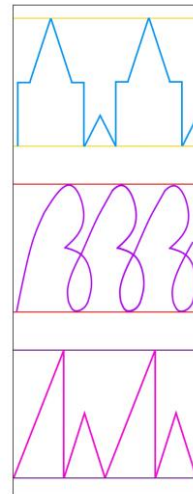
Dag 21
Figuren 61, 62, 63

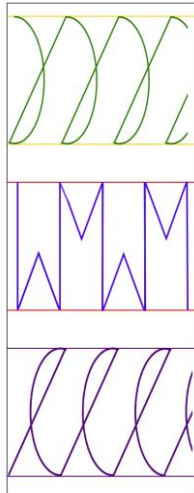
Dag 22
Figuren 64, 65, 66

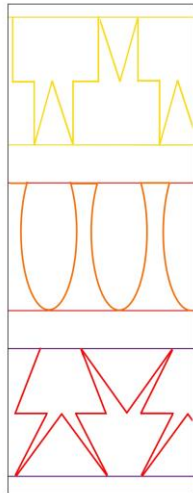
Dag 23
Figuren 67, 68, 69

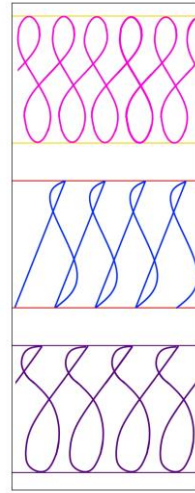
Dag 24
Figuren 70, 71, 72

Dag 25
Figuren 73, 74, 75

Dag 26
Figuren 76, 77, 78

Dag 27
Figuren 79, 80, 81

Tot en met dag 27 tekenen de kinderen steeds met kleurpotloden en op bladen met drie stroken.

Bladen met lijnen om de friezen op te tekenen kun je downloaden:

3 balken per blad:

<https://www.cielen.eu/liijnenblad-vormtekenen-voorbereidend-schrijven-3-balken-kleurpotlood.pdf>

6 balken per blad:

<https://www.cielen.eu/liijnenblad-vormtekenen-voorbereidend-schrijven-6-balken-kleurpotlood-of-schetspotlood.pdf>

9 balken per blad:

<https://www.cielen.eu/liijnenblad-vormtekenen-voorbereidend-schrijven-9-balken-schetspotlood.pdf>